

ORNITHOLOGISCH ONDERZOEK 1918-19

II Gegevens en inzichten omtrent het overwinteren in ons land.

OK hier wil ik even kort de gewonnen inzichten in 't geheugen roepen, om dan te zien of deze nieuwe gegevens onze verkregen opvattingen bevestigen en of wij er op voort kunnen bouwen.

Vestigen wij eerst onze aandacht op de gedragingen der soorten binnen ons eigen land: wij merkten, dat er in de literatuur een vrij groote verwarring en een belangrijk misverstand heerschte. De vogelsoorten, die in de literatuur als standvogel worden opgegeven, bleken heelemaal niet zoo best aan hun gebied vast te houden (lijsters, geelgors,) terwijl de z.g. zwervvogels (meezen, winterkoning, heggemusch enz.), die een overgang zouden vormen van de domicilie-vaste standvogels naar de trekvogels, juist ons land in de strengste winters het meest bleven bewonen. Voor wie goed oplet is dit zóo duidelijk, dat een herziening onmogelijk kon uitblijven. De bewegingen van meezensoorten, winterkoning, heggemusch, goudhaantje, boomklever, boomkruiper, enz. 's winters, hun z.g. zwervtochten zijn de *allerprimitiefste vorm van trek*; zij bepalen zich hoofdzakelijk tot de omgeving van hun domicilie. Lijsters, spreeuwen, kauwtjes, leeuweriken, piepers, kwikstaarten vormen daarentegen den overgang tot de trekvogels, die geregeld 's winters ons land verlaten. Wij krijgen dus een omwisseling van de eerste en tweede groep. Voortaan lijsters enz. zwervvogels, meezen enz. standvogels te noemen, zou zoo een hopelooze verwarring geven, dat het eenige was nieuwe termen in te voeren. Daarom noemde ik de gehardste groep (die van de meezen): *winterharde* (overblijvende) *soorten*, de overgangsgroep (lijsters enz.): *halfwinterharde*, (gedeeltelijk overblijvende) *soorten*. De trekvogels konden hun naam blijven behouden.

Het is te hopen, dat allen, die de juistheid van het bovenstaande inzien, de nieuwe terminologie zullen gaan gebruiken.

Waarom, zoo vroeg en wij verder, kan een deel der soorten hier blijven, moet een deel steeds ons land verlaten en vormt een andere groep een overgang. Het viel daarbij op, dat de winterharde soorten alle *takvoeders* waren, tot de trekvogels alle *blad- en luchtvoeders* behoorden, terwijl de overgangsvorm bijna geheel uit *grondvoeders* bestond. Nu werd het ons duidelijk dat het voedsel ook hier een overwegende rol moest spelen. Takvoeders konden het heele jaar voedsel zoeken (zelfs bij de ergste vorst en sneeuw) en waren aldus ver bevoorrecht boven de blad- en luchtvoeders, die zich hier slechts een beperkt deel van het jaar konden voeden. De vogelsoorten aangepast aan het voeden uit den grond, konden dit slechts zoolang doen als de grond niet hard bevroren of met sneeuw bedekt was, *moesten* dus in ons land met zijn halfslachtige winters een overgangsvorm vertegenwoordigen. Natuurlijk is ook aan het leven van de takvoeders een grens gesteld naarmate de temperatuur daalt, ook al blijft het voedsel nog zoo makkelijk te verzamelen. Ten slotte worden de vogels *direct* door de lage temperatuur gedood: Maar in 't algemeen wordt het vertrekken der vogels (grond-, blad- en luchtvoeders) klaarblijkelijk hoofdzakelijk *indirect* veroorzaakt (door het gebrek aan voedsel) en *niet direct* door de koude. Dit wordt tenminste buitengewoon waarschijnlijk door de genoemde groepeerings naar de afhankelijkheid van de verschillende voedselbronnen. Een enkele uitzondering is er wel te vinden, bv. de ooievaar, een grond (water) voeder, die geregeld ver wegtrekt. Deze uitzonderingen zijn echter zoo buitengewoon klein in getal, dat ze aan het frappante van het verschijnsel niets afdoen.

Een noodzakelijk gevolg van dit bekomen inzicht, was een andere opheldering. Velen was het waarschijnlijk reeds opgevallen, dat meerdere soorten hier 's winters overwinterden, terwijl ze tegelijk als trekvogel in den herfst over ons land naar 't zuiden werden waargenomen. Als karakteristieke voorbeelden noem ik het goudhaantje, houtduif, schildvink, e. a. Waar nl. het voedselgebrek het al of niet vertrekken bepaalde, daar werd het duidelijk, dat een vogel op de ééne plaats kon blijven, terwijl hij best in Noordelijker streken als trekvogel

kon doorgaan. En het was dus goed er op te wijzen, dat het al of niet trekken geen absolute eigenschap was, maar één die sterk varieerde met de omstandigheden. Het bleek toen ook, dat zelfs binnen ons land bij de soorten, die op de grens stonden, verschillen optraden. In een deel konden b.v. kievitten, lijsters, enz. langer blijven ('t Westen), terwijl daar in 't Oosten en Noorden geen sprake meer van was. Ik zal nu beginnen met te toonen, hoe volkomen de resultaten van den winter 1918/19 hiermede klopten.

1. Van de takvoerders op de lijsten voorkomend, werd gevraagd of eenige soms het gebied verlieten. Uit géén één deel van ons land werd hier bevestigend op geantwoord. Vele medewerkers teekenden daarentegen juist verzet aan tegen het voorkomen voor 't goudhaantje onder de trekvogels, waar naar de aankomstdatum werd gevraagd, hetgeen door een vergissing mijnerzijds was gebeurd. Deze fout is in zooverre zeer goed geweest, dat nu duidelijk uitkwam, hoe best de medewerkers wisten, dat juist de zomers in ons land aanwezige individuen s winters aan hun domicilie vasthouden. Ter staving haal ik 'n enkele opmerking daaromtrent aan:

Hilversum (G. H. Cremers): „den heelen winter door gezien”. Denekamp (J. B. Bernink): „wordt geheelen winter gezien”. Ede (J. L. F. de Meyere): „blijft den heelen winter”. Nijmegen (Ad. Oomen): „heel den winter”. Wageningen (G. Wolda): „blijft 's winters om zijn domicilie op O. N. Oord”.

Ook te Bilthoven op N.-Houderinge zag ik 's winters aldoor de 4 paartjes om hun domicilies. Zooals meerdere medewerkers aangeven, zingen ze als recht geaarde takvoerders den winter door.

De takvoerders bleven zonder uitzondering dus om hun domiciliën huizen.¹⁾

Thans het andere uiterste:

2. De blad- en luchtvoerders; zij vertrokken alle reeds vrij vroeg in den herfst. Ik moet echter melding maken van een waarneming, die J. F. v. d. Vliet gedaan zou hebben, nl. dat één fluitster dit jaar in het Haagsche Bosch overwinterde en zong. Mocht dit feit nog een jaar voorkomen, dan hoop ik, dat de Heer v. d. Vliet het tevens door anderen zal laten bevestigen.²⁾

3. Welke vogels toonden een overgangsstadium in ons land? Verlieten hier wel, dáár slechts gedeeltelijk of geheel niet 't land? Ik zal telkens uit de zeer vele aantekeningen der medewerkers zooveel halen, net genoeg om dit halfslachtige gedrag te demonstreeren.

Spreeuw. Alkmaar (L. v. 't Sant): „Vele bleven den winter over”. Aalsmeer (C. D. Grijns): „Geheelen winter talrijk in de rietlanden”. Heemstede (A. de Savornin Lohman): „Heelen winter talrijk, in troepjes, verdwenen bij tijden. Amsterdam (W. J. v. Dieren): Deze is hier den heelen winter, maar 't aantal vermindert tot 't in den vorsttijd beperkt is tot een aantal bewoners van vuiniselten en voederplaatsen. Montfoort (Mej. C. J. Van Heemskerk): „Enkele den geheelen winter door.” Amersfoort (Th. Weevers): „Heelen winter, bij vorst kleiner aantal”. Nijmegen (Ad. Oomen): „Honderden bleven achter”. Denekamp (Bernink): „Begin Januari, daarna weer weg en 21 Februari terug”. Nijverdal (J. Bouma): „De spreeuwen zijn niet overgebleven”, maar te Twijzel (id.) „was de spreeuw den geheelen winter”.

Zanglijster. Ede (J. L. F. de Meyere): „Ja, trekt weg!” Denekamp (J. Bernink): „Verlaten het gebied”. Amersfoort (Th. Weevers): „21 Februari zijn alle zanglijsters aangekomen. Datum van vertrek onbekend.” Den Haag (J. F. v. d. Vliet): „26 Januari—16 Februari uit hun

¹⁾ Van de Heugemus heeft men, geloof ik ook wel gemeend, dat hij 't Oosten en Noorden verliet. Zelf kan ik dit voor Bilthoven en Wageningen tegenspreken. Niemand merkte dan ook bij deze lijsten op, dat ze tijdelijk of deels weg waren. Ten overvloede zegt F. Koster nog voor 't hooge Noorden: „Zomer en winter stationair. Talrijk”.

²⁾ Uit de zeer nauwkeurige gegevens meende ik den Heer v. d. Vliet als een ernstig nauwlettend waarnemer te moeten opvatten. Dat ik toch zoo kritisch tegenover dit geval sta, — men zou kunnen beveren met een vooringenomen standpunt, — komt doordat ik den fluitster heb leeren kennen, als verbonden aan beukenloof. Vóór er beukengroen is, komt hij niet, hij voert er geregeld uit, is wat kleur betreft er bij aangepast. Men kan't vooringenomenheid noemen, maar als wij nooit anders gezien hebben, leeren we daar toch iets uit. Zoo zou ik even verbaast en ongeloovig kijken, als men mij kwam mee-leeren, dat 'n kievit een nest boven in een den bouwde, of de koolmees een gevlochten nest in een beuk. — Intusschen informeerde ik nog bij den Heer J. F. v. d. Vliet of vergissing misschien mogelijk was, waarop hij ontkennend antwoordde.

gebied". Groningen (F. Koster): „Geen besliste standvogel, 's winters veel minder ten zuiden van Groningen". Anderen melden ook weer zijn blijven.

Groote lijster. Over den grooten lijster kwamen bijna geen gegevens in. Apeldoorn (Mevr. v. Steyn): „met de eerste koude dagen verdwenen." Deventer (H. Van Hulst-Pellekaan): „'s winters schaars". De heer Drijver meldt hem zingende van 19 Jan. tot 21 Februari, waaruit blijkt, dat hij deels 's winters aanwezig was.

Merel. Deze vogelsoort houdt van alle grondvoeders, wel zoo ongeveer het beste aan zijn gebied vast. Toch vertrekt een deel ook wel bij vorst, maar om dit met zekerheid vast te stellen moet men de vogelindividuen in zijn streek al heel goed kennen. J. F. v. d. Vliet (Den Haag), meldt zoo: van 26 Jan.-4 Febr. waren 4 merels uit hun gebied; H. v. Holst-Pellekaan (Deventer): „'s winters schaars". Groningen (F. Koster): „ik miste ze 's winters op twee paartjes na."

Akkertleeuwerik. Noordwijk a/z (G. A. Brouwer): „Den heelen winter waargenomen" Groningen (F. Koster): „overwinteren"; Zaandam (Kluyver): „altijd". Dordrecht (Dr. Z. J. De Lange) meldt de Dortsche vogels terug op 14 Maart. Den Haag (P. Westbroek): „een troep gebleven". Haarlem (G. Traanberg): „zwervers nu en dan". Westerbroek (Ds T. W. Dijkstra): „vóór de vorst nog 'n troep van $\pm$ 200, daarna pas weer begin Februari."

Boomleeuwerik. Groningen (F. Koster): „overwinterden"; Den Haag (P. Westbroek): „Troepjes in 't duin gebleven." Nijverdal (J. Bouma): terug op 14 Februari; Denekamp (Bernink) terug op 25 Februari.¹⁾ Haarlem (Traanberg): „Zwervers nu en dan".

Kuifleeuwerik. Hierover werden geen gegevens gevraagd. Uit eigen ervaring weet ik, dat deze, zich wat overwinteren betreft halfslachtig gedragen.

Graspieper. Alkmaar (L. van 't Sant): „enkele voorwerpen bleven zelfs met eenige koude" Den Haag (P. Westbroek): „Enkele den geheelen winter". Dordrecht. (Dr. Z. J. De Lange): „Den geheelen winter door gezien"; id. (H. Harshagen): „heelen winter niet algemeen". Groningen, F. Koster): „overwinterde; in den vorst bij de stad."

Witte Kwikstaart. Alkmaar (L. van 't Sant): „waargenomen 8, 11, 14, 15 December en 22 December telkens 1 ex. Den Haag (P. Westbroek): „sommigen overwinterden" Amsterdam (M. Liefstinck): „eind Februari terug"; id. (W. v. Dieren): „aankomst datum 22 Februari". Groningen (F. Koster): „overwinterden ook wel de rest kwan met de leeuwerikken aan."

Gele Kwikstaart. Amsterdam (M. Liefstinck): begin Maart terug; Breda (De Witt Hamer): „den geheelen winter."

Kneutje. Alkmaar (L. v. 't Sant): „er zijn er altijd, die den winter overblijven". Den Haag (G. A. Brouwer): „bij den Haag overwinterden enkele" en te Noordwijk-a-Zee (id.) „enkele troepjes". Den Haag (J. F. v. d. Vliet): „enkele zijn gebleven"; id. (P. Westbroek): „vele overwinterden." Haarlem (G. Traanberg): „vele zwervers bleven in 't duin". Nijmegen (Oomen) „De eerste eind Februari terug"; Aalsmeer (G. D. Grijns): „de eersten begin Februari".

Geelgors. Groningen (F. Koster): „'s winters in troepen, maar dan wel minder talrijk; standvogel? Gedurende de vorst in de nabijheid der huizen" Dordrecht (H. Harshagen): „'s zomers is 't aantal veel grooter dan 's winters". Amersfoort (Th. Weevers) „geheelen winter".

Groenvink. Amsterdam (W. v. Dieren): „bleef telkenjare over. Van 't jaar hebben we hieromtrent geen zekerheid"; id. (Liefstinck) ziet hem o. a. 4 Jan.; J. Stribos ziet veel Groen, vinken bv. bij Elswout op 31 Jan. Dordrecht (Dr. Z. J. de Lange): „terug op 7 Maart". Groningen (F. Koster): „overwinterde hier niet." Den Haag (P. Westbroek): „kleine troepjes met vinken en kepen overgebleven." Alkmaar (L. v. 't Sant): „Terwijl ik in den winter 1917/18 voortdurend den groenvink waarnam, is hun aantal dezen winter in 't geheel niet gezien." Nijmegen (Ad. Oomen): „3 Maart terug, 't gros half Maart." Denekamp (Bernink): „terug 28 Febr."

Schildvink. Den Haag (J. F. v. d. Vliet): „Van 26 Jan. — 10 Febr. uit hun gebied." Ook zegt één der waarnemers, dat hij wel meent, dat enkele schildvinken 's winters hun domicilies

¹⁾ Met de mededeeling; waarschijnlijk was deze eerder terug. Dus in ieder geval weg geweest.

verlaten, maar dat dit zeer lastig zeker is te zeggen, daar zich ook overwintelaars weer vestigen. Ik zelf sta er precies zoo tegenover.

Roodborsttapuit. Midden in den winter gezien 4 ex door den Heer Traanberg bij 't Zwanewater (nl. op 2 Febr.).

Roodborst. Te Nijverdal meldt J. Bouma: „de roodborst zag ik wel den heelen winter, maar in December en Januari weinig of bijna niet.” Ook ik zelf meen ze in 't Oosten 's winters grootendeels te missen.

Scholekster. Alkmaar (L. v. 't Sant): 24 Febr. terug. Groningen (Prof. Dr. A. v. Veldhuizen): „bleef niet over” Den Haag (P. Westbroek): „den heelen winter aanwezig”. Santpoort (J. Drijver): „Den heelen winter enkele ex.”

Blauwe Reiger. Hoewel hier voor deze vogels geen gegevens gevraagd werden, deelden toch enkele hun gedrag mede. Wij weten overigens, hoe de kolonies 's winters hun aantal zien verminderen, anderzijds hoe zelfs bij de hevigste koude exemplaren langs onze rivieren en wateren blijven. Zoo meldt L. v. 't Sant te Alkmaar dan ook: „van de reigers trekt de grootste massa na den broedtijd weg. Enkele exemplaren blijven misschien $\pm 5\%$ ”. En W. v. Dieren (Amsterdam): „Reigers zijn er 's winters veel minder.” En J. Strijbos: „2 Febr. bij 't Zwanewater veel reigers”.

Wulp. De heer J. Strijbos zag 2 Febr. een voorwerp bij het Zwanewater.

Tureluur. Dit jaar geen positief bericht van overwinteren, tegenover 1916/17. W. v. Dieren (Amsterdam) „zag 5 Jan. er nog veel in de weilanden”. Ook over de Grutto geen bericht van overwinteren tegenover 1916/17.

Kievit. Groningen (Prof. Dr. A. v. Veldhuizen): „neen niet den winter door gezien, 24 Febr. bij Asten”; Den Haag (P. Westbroek): „enkele den heelen winter aanwezig”; Haarlem (G. Traanberg): „geheelen winter in den polder”; Heemstede (A. de Sav. Lohman): „ongeveer geheelen winter bij Halfweg; afwisselend verdwenen ze en kwamen weer terug”.

Kauwtje. Hoewel er niet naar gevraagd werd is wel genoeg bekend, dat de kolonies 's winters kleiner worden. Zoo zegt ook W. v. Dieren (Amsterdam): „kauwen 's winters zoo goed als niet, nu en dan 'n enkele”.

Deze aanhalingen voor elke vogelsoort lijken mij noodzakelijk, opdat wij vooraf positief materiaal hebben. Gaan we nu na tot welke groep zij behooren, deze in ons land, tegenover den trek halfslachtig zich gedragende soorten, dan krijgen wij dus: de in alle streken uit den grond voedende: zanglijster, groote lijster, merel, kwikstaart (gele en witte), roodborst, de meer speciaal uit weide en heide voedende: spreeuw, kievit, tureluur, grutto, wulp, graspieper, boomleeuwerik, akkerteeuwerik, kuifleeuwerik, de vnl uit bouwland voedende kraaisoorten, roek, kauwtje, de uit den grond en van zaad en onkruid levende soorten, als kneutje, geeltors, schildvink, groenvink, roodborsttapuit, ten slotte de uit water en poelen levende scholekster, blauwe reiger, en en we kunnen er met een gerust geweten aan toevoegen (zij werden niet op de lijsten gevraagd) waterhoentjes,¹⁾ kokmeeuwen, vendssoorten. Maar alle zijn ze zeker geheel of gedeeltelijk op voedsel uit grond en water aangewezen. Dit kan geen „toeval” zijn, dit is 'n te groote regelmaat, dan dat de enkele uitzonderingen er iets aan kunnen veranderingen. Ik noem van de laatste ooievaar, lepelaar, boompieper. We hebben hier dan slechts te zoeken naar de speciale factoren en eigen schappen, waardoor deze dieren van hun groepgenooten afwijken. Trouwens deze lepelaar en ooievaar, ze zijn eerder terug dan de echte trekvogels: de blad- en luchtvoeders. En zij vormen dan ook een zeer geleidelijke overgang tot hun groepgenooten: wulp, grutto, tureluur. Bovendien is het ook duidelijk, dat alle aan den grond, als voedselbron gebonden diersoorten lang niet alle even gehard zijn. Van de genoemde grutto, tureluur, wulp, roodborsttapuit blijven slechts enkele ex. in niet te koude winters. Andere soorten als merel, roodborst, schildvink zijn veel vaster en zekerder aan hun broedgebied gebonden en vrij strenge en langdurige koude is noodig om een belangrijk contingent van hen te doen vertrekken. Zeker, ont-

1) Overwinteren-bij troepen aan den binnenduinrand.

zettend veel staat ons verder op te lossen, waarom de één zich nog wel een tijd kan blijven voeden uit den grond, een andere soort niet. Allerlei aanpassingen en speciale eigenschappen zullen daarover moeten worden gevonden. De eene soort kan b.v. door 'n langer krachtiger snavel dieper in den grond dringen, of heeft de gewoonte zich in vorsttijd onder de bescherming van de menschen te stellen. (men denke aan vele roodborstjes, spreeuwen de „huis“-merel, enz.), weer andere zijn niet zoo uitsluitend op den grond aangewezen en leven desnoods ook slechts van zaden, bessen, appels enz. (vinken, merel, zanglijster, kneu, geelgors, groenvink). Zeer zeker zullen wij zoo nog zeer veel te verklaren en op te lossen hebben, maar daarmede wordt niets weggenomen van de groote regelmaat, die hier te voorschijn getreden is tusschen de afhankelijkheid van grondvoedsel en het behooren tot de halfwinterharde soorten is een klimaat, als het onze, d. i. met halfslachtige winters. Niet minder treedt daardoor naar voren het directe verband tusschen voedsel en trek.

En het was niet maar „theorie“, dat deze soorten telkens bij vorst in een zeer benarde positie worden gebracht, dat de voedseltoevoer hen grootendeels afgesneden wordt en dat ze meer of minder gauw vertrekken moeten. Zeer duidelijk treedt dit ook te voorschijn als we letten op den trek bij 's winters invallende koude. Het kenmerkende van dezen trek is 1°) de plotselinge stroom van vogels, de „rushes“; 2°) het in enkele dagen afloopen van dien trek, al duurt de vorst voort; 3°) de soorten van vogels, die aan deze rushes deelnemen, nl slechts grondvoerders.

Dit alles is ons nu duidelijk. Het plotselinge afsnijden van voedsel noopt tot wegtrek; de soorten, die hiermede gedupeerd zijn, behooren tot de grondvoerders, want de blad- en luchtvoerders moesten reeds lang weg en de takvoerders reageeren er niet op, omdat hun voedsel bronnen geheel toegankelijk blijven. En tenslotte nog de korte duur van dien trek te verklaren. Dit is nu ook voor de hand liggend. De overgangstoestand, waarin de grondvoerders verkeerden, bepaald door onze kwakkelwinters, wijst er ons op, dat slechts weinig henoorden en beoosten ons land de grens van hun overwinteren ligt. In dit gebied moeten zij nu, coûte que coûte, veld ruimen: in enkele dagen of nooit! Ik heb over de gegevens der laatste jaren graphieken gemaakt, waaruit blijkt hoe telkens het invallen van vorst de eerste dagen samengaat met een stroom van grondvoerders. Het lijkt mij echter voldoende te verwijzen naar de gegevens van het trekstation Noordwijk a/Zee¹⁾. Verder naar enkele opmerkingen van de waarnemers, bv. over de kievit. Zoo zegt L. v. 't Sant: „de kievit heeft zich gedragen, evenals andere waarnemers in vorige jaren al als regel hebben opgegeven en mij ook was opgevallen. Hij blijft net zoo lang tot sneeuw en ijs hem noodzaken weg te trekken. Bij Alkmaar nam ik half Januari er ook nog waar, maar na 26 Januari, toen hier de eerste sneeuw viel, niet meer“. W. y. Dieren en C. Carton melden: „23 Januari begint de vorst. Kieften verminderen sterk en dan zijn wij 26 Jan. op „Duin en Kruidberg“: er heerscht een geweldige trek van kieften en goudplevieren.²⁾ Ze komen van den landkant en trekken naar zee. Elke minuut groote breede troepen van 60—80 stuks: „Na 26 Jan. — geen enkele meer.“ Tenslotte zegt G. A. Brouwer over dezen vogel: „een groot aantal kieviten overwinterde tot eind Jan.; 26 Jan. 'n massavlucht naar 't Zuiden (zie trekstationsverslag pag. 45); den 27en passeeren nog honderden, daarna nog enkele achterblijvers en de laatste op 30 Jan. De eerste week van Febr. zal onze provincie ten Noorden van den Nieuwen Waterweg wel zonder kieviten zijn geweest.“ Hier worden beide beweringen: het reageeren op vorst en sneeuw en het spoedig afloopen duidelijk gedemonstreerd. Dat het slechts en juist grondvoerders zijn die aan die rushes deelnemen mag o. a. blijken uit een bericht, dat G. A. Brouwer mij zond bij die invallende koude van eind Jan. 1919.³⁾ De lezers kunnen zoo zelf oordeelen, of het niet duidelijk genoeg alleen grondvoerders zijn: „26 en 27 Jan. bij de invallende sterkere vorst en sneeuwbuien een overweldigende trek van Spreeuwen,

¹⁾ „Ardea“, 1919.

²⁾ Ook juist grondvoerders!

³⁾ Zie voorts 't materiaal in het verslag Trekstation Noordwijk 1918/19 in „Ardea“!

Boomleeuweriken, Akkertleeuweriken, Kramsvogels, Koperwicken, Kieften, Goudplevieren, verder Kokmeeuwen, Graspiepers, Schildvinken. En waarschijnlijk ook 'n enkele *Bonte Kraai, Groenvinken* en *Kneutjes*.¹⁾ Dit samengaan van koude en wegtrek onzer grondvoeders ontlokte den heer Drijver eens het volgende te schrijven in het „Alg. Hbl.” („Vogels als weervoorspellere”): „Juist de late doortrekkende vogels staat in onmiddellijk verband met temperatuursverschillen. Kieviten, goudplevieren en kramsvogels¹⁾ die, indien het weer zacht was gebleven, in ons land of in Duitschland zouden hebben overwinterd, vluchten in groote gezelschappen weg bij het invallen van de vorst en zij trachten daarbij de vorstgrens voor te blijven. 28 Dec. '17: troep na troep volgde. Roeken, telkens weer roeken²⁾ waren het, heel den morgen door. Enkele kauwtjes¹⁾ trekken in den troep mee. Het was eene haasten en reppen zonder eind. Tegen half elf begon de trek merkbaar af te nemen, om spoedig daarna geheel te eindigen. Het weerkaartje bracht spoedig klaarheid: een groot gedeelte van Duitschland meldde den 27en Dec. vrij strenge vorst en het laat geen twijfel of onder invloed daarvan had de winter-trek plaats gegrepen.”

Deze waarneming klopt volkomen. Maar hoe stelt zich de heer Drijver, dan de overige kietlentrek en kraaientrek voor? Van die veel vroeger langstreckende zwermen. Zouden die niet eveneens gedrongen zijn vertrekken, ook door invallende vorst en sneeuw, maar in Noordelijker streken, waar deze voor de grondvoeders zoo dwingende omstandigheden eerder intreden dan in ons klimaat? Dit is wel zeer waarschijnlijk en er bestaat niets geen principieel verschil tusschen beide trekverschijnselen. De door ons gehouden beschouwingen leveren zoo in beginsel een eenvoudige en logische verklaring van al deze verschijnsels.

Met de lijsten bereikten mij ook gegevens over het overwinteren van vogels in ons land uit andere streken. Hoewel dit niet gevraagd werd, gaven meerdere personen het als opmerking erbij, wat ik niet genoeg kan apprecieeren.³⁾ Hier komen we zoo vanzelf op voor ons naar ik geloof *zeer belangrijke feiten*. Dr Z. J. de Lange meldde dit het eerst voor het roodborstje op het Dordtsche eiland. Dit kon hem te meer opvallen, daar deze soort er 's zomers niet voorkomt (zie gegevens 1917-18). Dit jaar schrijft Dr Z. J. de Lange opnieuw: „5 Oct. 1918 zag en hoorde ik weer het eerste roodborstje en 't is ongeveer half Maart uit Dordrecht verdwenen, ook heb ik dit jaar begin Mei nog het gezang gehoord, na 8 Mei niet meer. Desalniettemin is 't mogelijk, dat een enkel ex. gebleven, is dat aan mijn waarneming ontsnapte. Het groote verschil in voorkomen tusschen zomer en winter blijft er niet minder frappant om”. Ook H. Harshagen te Dordt zegt: „'s winters heel veel, 's zomers heel weinig.” J. Bouma voor Twijzel (Fr.): „ze waren dezen winter sterk vertegenwoordigd, sterker dan 's zomers. Vooral in de tuintjes om de huizen, maar ook in het bosch”. W. van Dieren voor Amsterdam: „De roodborst is hier uitsluitend overwintenaar. We weten precies, waar we ze jaar aan jaar kunnen verwachten, altijd op dezelfde plekken. Midden December is zoowat alles compleet, tegen April zijn ze zoowat alle verdwenen.”

¹⁾ Alle grondvoeders!!

²⁾ Wat we zullen vinden is dikwijls niet vooruit vast te stellen en het is daarom onmogelijk de vragen daarop te richten. Aan de medewerkers blijft de taak hen frappeerende wetmatigheden zoo goed mogelijk weer te geven. Dat dit reeds door meerdere medewerkers begrepen werd, is een goed teeken.

(Wordt vervolgd).

D. TOLLENAAR.

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN.

Buizerd. — Een leerling bracht me dezer dagen een jongen muizebuizerd, dien hij in het Ruurlosche bosch uit een horst in een dichten den had gehaald. 't Was 't laatste nestjong van een troepje, dat aan 't uitvliegen was. De vogel zat al heel mooi in de veeren, van boven bruin, van onderen grijs met bruine vlekken. De meeste banden op den staart waren al goed gevormd, de voeten al geel, de washuid nog grauwbrown. We hebben het diertje dien dag met regenwormen gevoed, wat heel goed ging na een halfuurtje geduldige pogen. Toen we den vogel 's avonds in de dichte dennen brachten, was hij klauterend en fladderend verwonderlijk gauw boven.

K. ZWART.